
Bácskai Vera

Bevallom, kedvetlenül és vonakodva teszek eleget a felkérésnek, mert úgy érzem, a körkérdés műfaja nem mozdítja, nem mozdíthatja előre a probléma megoldását. Nem ismerem a felkértek körét, de attól tartok, hogy a szerkesztőség elsősorban azokat igyekezett szóra bírni, akik az elmúlt néhány évben szóban és írásban már többször, több helyen kifejtették a véleményüket. Mivel tudomásom szerint ezeket az elvi megnyilatkozásokat nem követték olyan kutatások, amelyek eredményei alátámaszthatták, pontosíthatták vagy módosíthatták volna az állásfoglalásokat, az ismétlések és átfedések elkerülhetetlenek.

Hogy kedvetlenségem és szkepszisem ellenére mégis írok, annak fő oka az, hogy bár kutatásaim közvetve vagy közvetlenül e problémakörhöz kapcsolódnak, az előző viták során nem szögeztem le álláspontomat. Nem hiszem, hogy sok újat tudok mondani, legfeljebb képet adhatok arról, hogy hol helyezkedem el a polgárosodást oly sokféleképpen értelmezők sorában.

A polgárosodás számomra a rendi társadalomból a polgári társadalomba való átmenet társadalmi folyamatait jelenti, ezek értelmezésének eszköze. Ebből világosan következik, hogy történeti érvényűnek tekintem — meghatározott korra vonatkoztatva. (Jelenkori vonatkozásában inkább idézőjelben használnám.) A folyamat nem korlátozódik a városi társadalom átalakulására, sem a vállalkozó nagypolgárság kialakulására, hanem kiterjed mindazokra a változásokra, amelyek a különböző társadalmi csoportokban az átalakulás során végbementek.

Tisztában vagyok azzal, hogy az általam elfogadott polgárosodás megjelölés valójában nem önálló fogalom, hanem azonos értékű a polgári társadalom kialakulásával vagy a polgári fejlődéssel. Tehát leíró módon használom, és kételkedem abban, hogy kialakítható a polgárosodás egységes, tudományosan megalapozott fogalma. Nemcsak a mai magyarországi rendkívül eltérő értelmezések (vagy értelmezés nélküli divatszószerű alkalmazása) miatt, hanem elsősorban azért, mert e fogalom, illetve kifejezés éppen azon országok nyelvéből hiányzik (vagy más értelemben van jelen), amelyek a polgári fejlődés mintájául szolgálnak. A magyar és német nyelvben való meghonosodása és általános alkalmazása azt a gyanút ébreszti, hogy a polgárosodás ('Verbürgerlichung' a polgárosodás hiányát, részlegességét, tökéletlenségét fejezi ki — lásd még az 'Ersatzbürgertum', 'Bildungsbürgertum' megjelölést), de vitathatatlanul a polgári fejlődés sajátosságaira utal. Más kérdés, hogy a minta, az ideáltípusnak tekintett északnyugat-európai fejlődés volt-e a norma, avagy

.....

az a kivétel. Ennek eldöntéséhez sokkal többet kellene tudni Európa többi, az összehasonlítás során elhanyagolt régióinak polgárságáról, polgári átalakulásáról, "polgárosodásáról".

Természetesen a magyarországi folyamatokról is jóval több empirikus kutatásra volna szükség, és a körkérdés éppen azért kedvetlenülített el, mert újra csak ugyanazt a csontot rájuk: az eddig ismert adatokat, folyamatokat értelmezzük vagy értékeljük át — különböző (pre)konceptiók alapján.

A kutatási feladatok között hangsúlyozni szeretném a városfejlődés vizsgálatának fontosságát. A polgárosodás folyamata nem érthető, értelmezhető, vizsgálható a polgárság működési területének, életterének behatóbb ismerete nélkül. Nem arról van szó, hogy a polgárosodás csak a városokban ment volna végbe, és nem is a városiasodás, az urbanizáció, a városi lakosság számarányának változását tekintem a polgári átalakulás egyedüli mércéjének. De az tagdhatalan, hogy a polgárosodás folyamatában a városok — mint a forgalom, az információáramlás, a közlekedés, az oktatás és művelődés központjai — kulcsszerepet játszottak, és a polgári értékrend, magatartás, mentalitás mintái is belőlük sugároztak ki. A polgárosodás folyamatát nem lehet a városoktól elszakítva vizsgálni, ezért is érthetetlen, hogy e kutatások divatja miért nem ösztönözte egy új szempontú várostörténetírás fellendülését. A várostörténeti kutatás is egyik területe lehetne a nagyon is kívánatos interdiszciplináris kutatómunka megindításának. Itt elsősorban a történészek, szociológusok, antropológusok és részben a néprajzosok együttműködésére gondolok. E diszciplínák képviselői sokszor nyilvánították ki együttműködési készségüket — ebből eddig kevés realizálódott. Talán a három szakma fiatalabb generációjában erősebb lesz a szándék, alaposabb lesz egymás eredményeinek, módszereinek ismerete az ilyen együttműködéshez. Remélhető, hogy az elkövetkező évek egyetemi és posztgraduális oktatásának megújulása és szemléletváltozása megteremti ennek előfeltételeit.